

از سناباد تا مشهدالرضا(ع)/تصاویر

۲۶ تیر ۱۳۹۳ ساعت ۱۵:۵۹

وجود تپه نادری در جنوب شهر موید زیستگاهی از هزاره پنجم پیش از میلاد است که پیشرفت و تکامل فرهنگی این منطقه را نشان می‌دهد.

اگرچه تاریخ مشهد در حقیقت از پیدایش مشهدالرضا(ع) آغاز می‌شود و بررسی نقش هسته‌ای مضجع متبرک حضرت رضا(ع) به عنوان کانون اولیه و عامل پیدایش این شهر بوده اما بنا بر شواهد، ناحیه مزبور بخشی از دشت باستانی توس است که به دلیل اقلیم مساعد، وجود مراتع و چشمه‌های فراوان هزاران سال مسکن و موطن اقوام گوناگون شده است و با این وصف در سال‌های ۱۳۵۳-۴ خورشیدی یک هیئت مشترک از دیرین شناسان ایرانی و فرانسوی در بررسی اطراف روستا آبروان در فاصله ۴۰ کیلومتری شرق مشهد، موفق به کشف ۶۰ عدد ابزار سنگی گردیدند که قدمت این مجموعه هشتصد هزار تا یک میلیون سال پیش برآورد شده است و قدیمی‌ترین نشانه انسان ابزار ساز در ایران و آسیای جنوب غربی است.

«تصویر مشهد قدیم، حرم مطهر، سال ۱۲۸۹»

افزون بر این در چند کیلومتری مشهد، سنگ نگاره‌ای است با نقش حیوانات و انسان‌های شکارچی که قدمت آن نقش‌ها به دوران نوسنگی می‌رسد. از سویی وجود تپه نادری در جنوب شهر موید زیستگاهی از هزاره پنجم پیش از میلاد است که پیشرفت و تکامل فرهنگی این منطقه را نشان می‌دهد. همچنین تپه‌ای به عنوان الگوی زیستگاهی از هزاره سوم در این فهرست قرار دارد. از هزاره اول پیش از میلاد چهار محوطه در مشهد توسط باستان شناسان شناسایی شده که حضور اقوام جدید با دیدگاه‌های متفاوت را در این منطقه نشان می‌دهد. بنابر شواهد در آغاز دوران تاریخی ناحیه مشهد رونق و آبادانی خود را داشته و به دلیل اقامت بلندمدت پارتها در شمال خراسان استقلال نسبی آن اقوام، طی بررسی آثار باستانی خراسان تاکنون سه محوطه در اطراف این شهر شناسایی شده است.

از سناباد تا مشهدالرضا(ع)

در اواخر قرن دوم هجری در محل مشهد کنونی دهکده‌ای به نام سناباد وجود داشت که از توابع نوغان بزرگترین شهر ولایت توس به شمار می‌آمد. این آبادی نیز مانند دیگر قنات‌دارای قنات، قلعه یا محلی برای سکونت اهالی در مظهر قنات به نام سناباد بوده است. سراب یعنی محل ظهور قنات سناباد مکانی بود که مردم مشهد از آن جا آب برمی‌داشته‌اند. در نزدیکی آن باغ وسیع و کاخ

باشکوهی مشتمل بر تالارهای وسیع و گنبدی متعلق به حمیدبن قحطبه واقع بوده که قنات از آن عبور می نمود تا این که پس از شهادت حضرت رضا(ع)، پیکر مطهر آن امام همام را در آب قنات سناباد غسل دادند و آب متبرک گردید.

«تصویر بافت تاریخی مشهد در اواخر دوره قاجاریه»

بدین ترتیب سناباد که تا آن زمان دهکده‌ای بیش نبود به دلیل وجود مضجع شریف حضرت رضا(ع) مورد توجه قرار گرفت و رو به آبادانی گذاشت و گسترش یافت.

در حدود نیمه قرن سوم هجری علاقه مندان آل علی و مجاوران حرم مطهر به تدریج خانه‌هایی در اطراف حرم ساختند. بنا به نوشته مقدسی در قرن چهارم هجری پیرامون بقعه رضویه خانه‌های مسکونی وجود داشت که دژ مستحکمی نیز از آن محافظت می کرد. سپس عضالدین فرامرزی دیوار محافظی به سال ۵۱۵ ق برای ساکنان شهر بنیان نهاد.

«تصویر کوهسنگی قدیم مشهد»

به سال ۸۱۶ ق تولی خان به شهر حمله برد و اساس و قنادیل روضه منوره را غارت کرد. در عهد حکومت سربداران مشهد معمور گردید و بسیاری از عمارات تابعه حرم تجدید بنا و به آن افزوده شد. پس از حمله میرانشاه به طوس باقی مانده مردم به مشهدالرضا(ع) پناه آورده و در آنجا متوطن گردیدند که این امر به رونق و آبادانی شهر افزود. بعدها به امر شاهرخ دومین حصار بر پیرامون شهر کشیده شد و نزدیکی هرات به عنوان پایتخت به مشهد سبب عمران و آبادانی آن گردید که در زمره این اقدامات باید به احداث بازار این شهر و مسجد جامع گوهرشاد اشاره کرد. شهر مشهد بین سالهای ۷۹۹ تا ۱۰۰۶ ق در تصرف ازبکان بود. در دوران زمامداری شاه عباس اول رونق مشهد رو به فزونی نهاد. در اواخر دوره صفویه مشهد مورد تاخت و تاز افغانها قرار گرفت. اما نادرشاه افشار آنها را سرکوب کرد. مشهد در فاصله قتل نادر و ظهور قاجاریه دچار انحطاط بود و از جمعیت آن کاسته شد. با این همه، تاخت و تاز ترکمانان به این ناحیه ادامه داشت.

